

بررسی واژه‌های شبه‌گزاره در زبان روسی و طرز بیان آن در زبان فارسی

حسین لسانی

دانشیار دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه تهران

تاریخ وصول: ۸۴/۹/۲

تاریخ تأیید نهایی: ۸۴/۱۱/۲۳

چکیده

در زبان روسی به واژه‌ای که به تنهایی و یا به کمک واژه‌های دیگر بتوانند نقش گزاره را ایفا نمایند، شبه‌گزاره (слова категории состояния) می‌گویند. واژه‌های شبه‌گزاره در زبان روسی کلماتی هستند که نهاد واقعی جمله را معمولاً در حالت به‌ای (дательный падеж) قرار می‌دهند. در این‌گونه جملات، در صورتی که فعل همراه با شبه‌گزاره، بکار رفته باشد، تحت تأثیر خاصیت نحوی شبه‌گزاره، فعل جمله به صورت مصدر بیان می‌شود. در زبان روسی شبه‌واژه می‌تواند قید و یا اسم باشد. کاربرد قید در این گونه ساختارها متداول‌تر از اسم است. شبه‌واژه را در زبان روسی بسیاری از زبان‌شناسان جزء اجزای سخن (часть речи) محسوب می‌کنند. معادل ساختارهایی که دارای شبه‌گزاره می‌باشند، در زبان فارسی معمولاً ساختار مسندالیه، مسند و فعل ربطی است. در زبان فارسی قید به هیچ وجه نمی‌تواند جانشین گزاره شود، به همین علت نقش قید زبان روسی، در صورتی که نقش گزاره را ایفا کند، با قید زبان فارسی که به هیچ وجه این نقش را ایفا نمی‌کند، متفاوت است. برخی از زبان‌شناسان، شبه‌گزاره را بسیار وسیع بررسی می‌نمایند و واژه‌های بسیاری را جزء این گروه محسوب می‌کنند. در برابر عده‌ای از زبان‌شناسان شبه‌گزاره را بسیار محدود مورد مطالعه قرار می‌دهند و برخی نیز فقط قید را جزء این دسته از واژه‌ها قلمداد می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: جملات تک عضوی، جملات دو عضوی، شبه‌گزاره، مسندالیه، مسند، فعل ربطی

مقدمه

از اوایل قرن نوزدهم در کتابهای دستور زبان روسی در مورد کلماتی بحث می‌شود که بین اسم و فعل قرار گرفته‌اند و عمدتاً وضعیت جسمی انسان را بیان می‌کنند. این واژه‌ها در نقش گزاره یا در ترکیب گزاره ظاهر می‌شوند و در حالتها (падежи) تغییر نمی‌کنند.

در زبان روسی قید بیشتر از سایر اجزای سخن می‌تواند نقش شبه‌گزاره را ایفا کند یا در ترکیب گزاره وارد شود. قید در زبان روسی از لحاظ نحوی می‌تواند دو نقش عمده را در جمله ایفا کند: الف- نقش قیدی، ب- نقش شبه‌گزاره

۱- او خوب تعریف می‌کند. Он хорошо рассказывает.

نقش قیدی نقش قیدی

۲- (او) حالش بد است. Ему плохо.

نقش گزاره مسندالیه‌مسندفعل ربطی

گاهی صفت کوتاه خنثی که از لحاظ شکل ظاهری هیچ فرقی با قید یا برخی از شبه‌گزاره‌ها ندارد، می‌تواند در بعضی از ساختارها نقش گزاره را ایفا کند. با توجه به این‌که این گونه ساختارها دارای نهاد می‌باشند، به راحتی می‌توان فهمید که این واژه قید نیست و می‌تواند صفت کوتاه یا واژه دیگری باشد. مثال:

Это занятие скучно.

نقش گزاره‌گروه نهادی

در زبان فارسی تشخیص قید از سایر اجزای سخن به راحتی امکان‌پذیر است. محمد جواد شریعت در مورد علامت مشخصه قید می‌نویسد، «در زبان فارسی قید را می‌توان، بدون این که در معنی جمله تغییر ایجاد شود، از جمله حذف کنیم». (شریعت، ۱۳۷۹، ص ۲۹۹).

مثال: او سریع می‌دود. او می‌دود.

به نظر می‌رسد چنین مشخصه‌ای را بتوان در مورد تمام قیود در زبان‌های مختلف تعمیم داد. در صورتی‌که قید در زبان روسی نقش شبه‌گزاره را، به عهده داشته باشد، حذف آن معمولاً میسر نمی‌باشد. مثال: Ему хорошо

فرشیدورد در کتاب **گفتارهایی درباره دستور زبان فارسی** قید را چنین توصیف می‌کند: «قید کلمه‌ای است مضمون جمله یا فعل یا

صفت یا قید یا گروه وصفی یا قیدی و یا هر کلمه دیگر به جز اسم و جان‌شین اسم را مقید کند و چیزی به معنی آن بیفزاید...». (فرشیدورد، ۱۳۷۸، ص ۳۳).

با توجه به تعریف قید از نقطه نظر فرشیدورد یا هر زبان‌شناس دیگر، به خوبی متوجه می‌شویم که هیچگاه قید نمی‌تواند به تنهایی در زبان فارسی نقش گزاره را ایفا کند. البته قید می‌تواند با فعل یا با مسند نقش گروه گزاره را ایفا کند.

مهیار در **فرهنگ دستوری** این‌گونه قیود را قیدهایی فعلی یا مسندی نامگذاری می‌کند (مهیار، ۱۳۷۶، ص ۱۹۶). در هر صورت آن نقشی را که قید به عنوان واژه شبه‌گزاره می‌تواند در زبان روسی به عهده داشته باشد، اما در زبان فارسی به هیچ وجه نمی‌تواند ایفا کند. به عبارت دیگر در زبان فارسی اصطلاحی به نام شبه‌گزاره، که نقش معادل را ایفا کند، وجود ندارد.

بلاشاپکوا در تعریف شبه‌گزاره از دیدگاه شریا و وینوگرادف می‌نویسد، برخی از واژه‌ها با توجه به نقش نحوی خود می‌توانند در جملات مختلف، نقش‌های نحوی متعددی به عهده داشته باشند. مثال:

۱- گناه بدبختی است. 1- Грех – беда

مسندالیه مسند فعل ربطی گزاره نهاد

۲- خندیدن پیرِ گناه است. 2- Над старостью смяться грех.

ساخوردگی (پیری) گناه است. مسندالیه متمم مسند شبه گزاره نهاد متمم

فعل ربطی

(بلاشاپکوا، ۲۰۰۳، ص ۵۹۲)

با دقت در مثال‌های شماره ۱ و ۲ متوجه می‌شویم، که این‌گونه ساختارهای زبان روسی نیز، در زبان فارسی با ساختاری بیان می‌شوند که از مسندالیه، مسند و فعل ربطی تشکیل شده است.

برخی از زبان‌شناسان آکادمی علوم در کتاب **دستور زبان روسی** در وصف شبه‌گزاره می‌نویسند، نقش واژه‌هایی که به جای گزاره جمله قرار می‌گیرند، خیلی نزدیک به نقش صفات کوتاه و صفات فعلی مفعولی کوتاه است (страдательные причастия краткой формы). (آکادمی علوم، ۱۹۸۲، ص ۷۰۵).

عده‌ای دیگر از زبان‌شناسان مانند لکانت، جملات شبه‌گزاره را بسیار محدود بررسی می‌کنند و عقیده دارند فقط قیود هستند که می‌توانند این نقش را به عهده بگیرند (لکانت، ۲۰۰۴، ص ۲۶۵).

زبان‌شناس معروف شاخماتف، قیودی که نقش شبه‌گزاره را به

عده دارند، جزء اجزای سخن محسوب نمی‌کند. شاخه‌توف عقیده دارد، با توجه به اینکه کلمات شبه‌گزاره می‌توانند با فعل‌های کمکی دارای زمان باشند، بهتر است آن‌ها را در زمره افعال قلمداد کنیم. مثال:

Ему надо было....., ему надо будет....

شربا اولین زبان‌شناسی است که واژه‌های شبه‌گزاره را جزء اجزای سخن به حساب می‌آورد.

زبان‌شناس معروف به نام واستوکف در آثار خود قیودی را که به جای گزاره می‌نشینند (**предикативные наречия**) و صفات را نیز جز افعال محسوب می‌کند. واستوکف، برعکس شاخه‌توف، نگاه عمیق‌تری به واژه‌های شبه‌گزاره دارد و واژه‌هایی از قبیل:

нельзя, жаль, лень

را نیز جزء واژه‌های شبه‌گزاره قلمداد می‌کند. واستوکف حتی واژه‌هایی را که بدون نهاد نمی‌توانند به کار روند، به علت کاربرد مصدر در جمله، جزء کلمات شبه‌گزاره محسوب می‌کند. به مثال زیر دقت کنید:

ترکیب گزاره

۱- او حاضر است با شما **Он готов заниматься с вами.** کار کند.

مضارع التزامی   فعل به صورت مصدر
شبه‌گزاره   نهاد

برخی از زبان‌شناسان واژه‌های شبه‌گزاره را به گونه‌ای گسترده بررسی کرده‌اند و صفتهای کوتاه، **должен, рад** را بی‌توجه، به بایستگی نهاد در زمره واژه‌های شبه‌گزاره قلمداد کرده‌اند. به نظر مؤلف، صفات کوتاه را نمی‌توان در زمره واژه‌های شبه‌گزاره محسوب کرد، زیرا از لحاظ نحوی در کنار خود نیاز به نهاد دارند. تیخونف در کتاب **دستور زبان روسی معاصر** می‌نویسد، شبه‌گزاره واژه غیر قابل‌تغییری است که نشان‌دهنده حالت و وضعیت انسان می‌باشد، و در ترکیب با فعل ربطی به کار می‌رود (تیخونف، ۲۰۰۲، ص ۴۰۵).

بحث و بررسی

به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل هر چه بهتر مطالب، مؤلف واژه‌های شبه‌گزاره زبان روسی را به چهار گروه تقسیم کرده و هر گروه را به تنهایی بررسی می‌کند.

گروه ۱:

برخی از زبان‌شناسان معتقدند واژه، یا ترکیب واژه‌هایی که می‌توانند نقش گزاره را ایفا کنند، در بعضی از ساختارها بیانگر وضعیت محیط اطراف، وضع روحی یا جسمی انسان است. معمولاً این‌گونه ساختارها در زبان فارسی، برعکس زبان روسی، دارای نهاد یا مسندالیه یا فاعل می‌باشند. معادل این ساختارهای زبان روسی که قید جانشین گزاره می‌شود معمولاً در زبان فارسی جملات سه جزئی‌اند، که این جملات از مسندالیه، مسند و فعل ربطی تشکیل می‌شوند. به مثال‌های زیر توجه کنید:

1- Мне грустно.

شبه گزاره متمم (نهاد واقعی)

۱- من غمگین هستم.

مسندالیه مسند فعل ربطی

2- Мне хорошо.

شبه گزاره متمم (نهاد واقعی)

۲- (من) حالم خوب است.

مسندالیه مسند فعل ربطی

همانطور، که مشاهده می‌کنید در ساختارهای زبان روسی، معمولاً این‌گونه جملات، به طور معمول، از دو جزء متمم (نهاد واقعی) و شبه‌گزاره ساخته شده‌اند. در زبان روسی در این گونه جملات، نهاد واقعی جمله تحت تأثیر ارتباط نحوی با شبه‌گزاره به صورت متمم در حالت به‌ای بیان می‌گردد.

در زبان روسی این‌گونه ساختارها معمولاً تک عضوی (односоставное предложение) هستند. به عبارت دیگر، این جملات فقط دارای یک عضو به نام گزاره می‌باشند که توسط یکی از واژه‌های شبه‌گزاره، به تنهایی یا با کمک کلمه دیگر بیان می‌شوند. در زبان فارسی، برعکس زبان روسی، معمولاً این ساختارها دو عضویند (двусоставное предложение) (به جملات فارسی شماره ۱ و ۲ توجه کنید). در برخی از ساختارهای زبان روسی، ضمیر متصل فاعلی به مسندالیه جمله متصل می‌شود. (حال + م). و به طور معمول از کاربرد مسندالیه واقعی جمله (من) خودداری می‌شود.

همانطور که در مطالب بالا یادآوری شد، در زبان روسی در ترکیب این جملات، قیودی به کار می‌روند که بیان‌کننده وضعیت جسمی انسان می‌باشند و بیشتر آنان به آوای «o» ختم می‌شوند. برخی از قیودی که در این گونه ساختارها به کار می‌روند، عبارتند از: жарко (گرم است)، холодно (سرد است)، больно (دردناک

است)، **плохо** (بد است)، **стыдно** (شرم آور است)، **горько** (سوزناک است)، **уютно** (راحت است). برخی از ساختارهای زبان روسی این گروه، در زبان فارسی به صورت جملات بدون شخص بیان میشوند. به عبارت دیگر به اجزای این گروه در زبان فارسی نمیتوان از لحاظ نحوی مسندالیه اضافه کرد. مانند **горько** (سوزناک است)، **скучно** (ملال آور است).

در زبان فارسی، برخی از واژه‌های شبه‌گزاره زبان روسی، با کمک حرف اضافه بیان میشوند، مانند:

1- Ему горько.	۱- برای او سوزناک است.
2- Ему больно.	۲- برای او دردناک است.
3- Ему скучно.	۳- برای او ملال آور است.

گروه ۲:

روزنتال در کتاب **دستور معاصر زبان روسی** واژه‌های شبه‌گزاره را چنین تعریف میکند، واژه‌های شبه‌گزاره در جملات بدون شخص به کار می‌روند و جمله زیر را مثال می‌آورد:

Слышать **ваше предложение смешно**. شنیدن پیشنهادها شما خنده دار است.

مسندالیه   مسندفعل شبه‌گزاره   گروه مفعولی

ربطی

(روزنتال، ۲۰۰۴، ص ۲۶۴)

در زبان فارسی، این‌گونه ساختارها اغلب دارای سه جزء: مسند الیه، مسند و فعل ربطی‌اند.

شلیاکین در کتاب **راهنمای مباحث دستوری**، در مورد کلمات شبه‌گزاره، واژه **трудно** را نیز در گروه واژه‌های شبه‌گزاره قلمداد می‌کند و برای اثبات ادعای خود، این‌گونه مثال می‌آورد:

Ей **трудно говорить по-русски**.

نهاد شبه‌گزاره متمم

(شلیاکین، ۲۰۰۵، ص ۱۹۳)

برای اوصحبت کردن به زبان روسی سخت است.

متمم مسند الیه   قید   مسندفعل ربطی

در جمله یاد شده، تحت تأثیر خاصیت نحوی مسندالیه (صحبت کردن)، در جمله متمم برای «او»، که در ساختارهای گروه قبلی وجود نداشت، مشاهده می‌شود.

همان طوری که مشاهده می‌کنید، در زبان روسی شبه‌گزاره

(трудно) از لحاظ نحوی، هم متمم (ей) و هم نهاد (говорить) را در کنار خود دارد. اینگونه ساختارها در زبان روسی با ساختارهای قبلی، از لحاظ اینکه نهاد جمله به صورت مصدر به کار رفته، متفاوت است. در هر صورت، این ساختارها در زبان فارسی از سه جزء تشکیل می‌شوند: مسندالیه (صحبت‌کردن)، مسند (سخت)، فعل ربطی (است). در کنار این سه عضو اصلی، وجود عضو دیگر نیز امکان‌پذیر است.

گروه ۳:

در زبان روسی واژه‌هایی وجود دارند که لزوم و ضرورت انجام کار را می‌رسانند. این کلمات در گروه واژه‌های شبه‌گزاره محسوب می‌شوند و همراه با کلمه دیگری، گزاره جمله را تشکیل می‌دهند، مانند:

ترکیب گزاره

1- Мне надо идти домой.

قید (مکان)

شبه‌گزاره متمم (نهاد واقعی)

۱- من باید به خانه بروم.

نهاد فعل معین قید (مکان) گزاره

ترکیب گزاره

2- Ему необходимо позвонить на работу.

شبه‌گزاره

قید

نهاد واقعی

۲- او باید به سرکارش تلفن کند.

نهاد فعل معین قید مکان مضارع التزامی

ترکیب گزاره

3- Ему нужно дочитать эту книгу.

گروه مفعولی شبه گزاره نهاد

واقعی

۳- او باید این کتاب را تمام کند (تا آخر

بخواند).

نهاد فعل معین گروه مفعولی مضارع التزامی

در زبان روسی، در ساختارهای یاد شده، واژه‌های شبه‌گزاره

که ضرورت و لزوم انجام عمل را بیان می‌کنند، از لحاظ نحوی، باعث می‌شوند: الف- فعل جمله که جزء ترکیب گزاره محسوب می‌شود، به صورت مصدر به کار رود. ب- نهاد واقعی جمله در حالت به‌ای بیان شود. در این‌گونه ساختارها هر یک از اعضاء، یا به‌طور کلی جمله می‌توانند وابسته‌ای به همراه داشته باشند. در جمله یاد شده فعل «идти» در کنار خود قید مکان *домой* را دارد.

در ساختارهای مشابه زبان فارسی، همانطوری که پیش‌تر گفته شد، تقریباً در همه جملات زبان فارسی، نهاد وجود دارد. شکل‌های مختلف فعل معین بایستن یا واژه‌های دیگر از لحاظ نحوی باعث می‌شوند که فعل جمله به صورت مضارع التزامی (بروم، تلفن کند و تا آخر بخواند) به کار رود.

روبینچیک در کتاب *دستور زبان فارسی ادبی معاصر* افعال معین را بسیار وسیع‌تر بررسی می‌کند. واژه‌های بایستن، خواستن، توانستن، موظف بودن و غیره را در شمار افعال معین زبان فارسی منظور می‌کند. این زبان‌شناس معادل افعال معین را در زبان فارسی (*модальные слова*) معرفی می‌کند (روبینچیک، ۲۰۰۱، ص ۲۳۶).

به‌طور کلی می‌توان ادعا کرد بسیاری از معادل‌های جملات زبان روسی که فعل جمله با کمک شبه‌گزاره و یا بدون آن به صورت مصدر بیان شده باشد، در زبان فارسی مضارع التزامی‌اند. مثال:

1-Я попросил брата купить мне два карандаша.

مصدر

۱- از برادرم خواهش کردم برای من دو مداد بخرد.

مضارع التزامی

۲- اجازه بدهید، وارد.

بشوم.

مصدر

مضارع التزامی

۳- آیا می‌توانم بیرون؟

بروم؟

مصدر

مضارع التزامی

گروه ۴:

در زبان روسی در برخی از ساختارها، اسم می‌تواند نقش شبه‌گزاره را در ترکیب گزاره جمله ایفا کند. در این‌گونه جملات، اسمی که نقش شبه‌گزاره را به عهده دارد، از لحاظ نحوی باعث می‌شود که نهاد واقعی در حالت به‌ای قرار گیرد و فعل جمله به صورت مصدر به‌کار رود، مثال:

ترکیب گزاره

1- Мне лень заниматься.

شبه گزاره نهاد

واقعی

۱- (من) تنبلیم می‌آید درس بخوانم.
نهاد فعل مرکب مضارع التزامی

در جمله شماره ۱ زبان فارسی، هنگام بیان ساختار زبان روسی، تغییر بسیار جالبی رخ می‌دهد، ماهیت نحوی این‌گونه ساختارها باعث می‌شود واژه شبه‌گزاره زبان روسی (лень) هنگام بیان به زبان فارسی، به صورت فعل مرکب همراه با ضمیر متصل فاعلی (- م) به کار رود (تنبلی- م- می‌آید)، با این یادآوری که ضمیر متصل فاعلی، با توجه به شخص نهاد (اول شخص، دوم شخص، سوم شخص و غیره) تغییر می‌کند. تحت تأثیر نحوی همین فعل مرکب (تنبلیم می‌آید)، فعل درس خواندن، به صورت مضارع التزامی (درس بخوانم) بیان می‌شود. هم چنین در ساختار زبان فارسی، برعکس زبان روسی، نهاد به کار می‌رود. این تغییرات در تمام ساختارها، که اسم نقش واژه شبه‌گزاره را ایفا می‌کند، رخ می‌دهد، به مثال‌های زیر توجه نمایید:

ترکیب گزاره

2- Им охота слышать песни.

مفعولشبه‌گزاره

متمم (نهاد واقعی)

۲- آن‌ها تمایل دارند ترانه گوش بدهند.
نهاد فعل مرکب مفعول مضارع التزامی

در جمله شماره ۲، شبه‌گزاره جمله زبان روسی (охота) هنگام بیان به زبان فارسی، تبدیل به فعل مرکب (تمایل دارند) می‌شود، ساختارهای مشابه، برعکس جمله شماره ۱، بدون کاربرد ضمیر متصل فاعلی در زبان فارسی بیان می‌شود. به همین گونه، در زبان فارسی فعل گوش دادن تحت تأثیر فعل مرکب (تمایل داشتن) به صورت مضارع التزامی به کار رفته است.

ترکیب گزاره

3- Нам пора задумываться о будущем.

شبه گزاره متمم (نهاد

متمم

(واقعي)

۳- ما باید (وقت آن رسیده است که) به آینده مان فکر بکنیم.

متمم

قسمتي از جمله مرکب

نهاد فعل معین

مضارع التزامی

در جمله شماره ۳ زبان فارسي نیز مي‌توانيم هم از دو فراکرد پایه (وقت آن رسیده است) و پیرو (که به آینده مان فکر بکنیم) استفاده کنیم و یا اسم (пора). را به صورت يکي از اشکال منجمد فعل معین بایستن (باید) بیان کنیم. در هر صورت گزاره جمله تحت تأثیر روابط نحوي به صورت مضارع التزامی (فکر بکنیم) در جمله به کار می‌رود. در صورتی که جمله شماره ۳ زبان فارسي، حتی اگر به صورت جمله مرکب: (وقت آن رسیده است که به آینده مان فکر بکنیم)،

جمله پایه جمله پیرو

بیان شود، متوجه می‌شویم که فعل جمله زبان فارسي باز به صورت مضارع التزامی (فکر بکنیم) به کار رفته و جمله دارای نهاد (نهاد نهان) است که به صورت ضمیر متصل فاعل (م) در فعل «فکر بکنی +م» مستتر است.

کاستامارف و ماکسیموف در کتاب **دستور معاصر زبان روسی** برخی از اجزای سخن را نیز در گروه واژه‌های شبه‌گزاره به حساب می‌آورند. این زبان‌شناسان عقیده دارند، برخی از اسامی و صفت‌های فعلی مفعولی کوتاه نیز می‌توانند نقش واژه‌های شبه‌گزاره را ایفا کنند (کاستاماروف، ۲۰۰۳، ص ۴۸۸).
نقطه نظرات این دو زبان‌شناس را می‌توان در مثال زیر مورد بحث و بررسی قرار داد:

ترکیب گزاره

Решено купить оборудование.

مفعول

شبه گزاره

تصمیم گرفته شده است، تجهیزات را بخرند.

مضارع

مفعول

فعل مجهول

التزامی

به نظر مؤلف، ما مجاز نیستیم کلماتی مانند صفات فعلی مفعولی کوتاه را جزء واژه‌های شبه‌گزاره محسوب کنیم، زیرا قالب‌های بدون شخص قبلی که این‌گونه واژه در آن قرار گرفته و معیارهای به دست آمده مورد ابهام و شک و تردید قرار می‌گیرد. برای روشن شدن آنچه مورد نظر مؤلف است به مثال‌های زیر توجه کنید:

1- Мне отца жаль.

شبه‌گزاره مفعول‌متمم (نهاد

واقعی)

2- Слышать иранские песни приятно.

شبه‌گزاره مفعول‌نهاد واقعی (به صورت

مصدر)

3- Нам интересно говорить с вами.

متمم نهاد واقعی شبه‌گزاره متمم

4- Старику трудно подняться.

نهاد واقعی شبه‌گزاره متمم

ترکیب گزاره

5- Ему нужно учиться на факультете.

قید مکان شبه‌گزاره متمم

۱- برای پدر متأسف هستم.

مسندالیه مسند فعل ربطی

۲- شنیدن ترانه ایرانی دلپذیر است.

ترکیب مسندالیه مسند فعل ربطی

۳- صحبت کردن با شما برای ما جالب است.

ترکیب مسندالیه متمم مسند فعل

ربطی

۴- برای پیرمرد بالا رفتن سخت است.

متمم مسندالیه مسند فعل ربطی

۵- او باید در دانشکده تحصیل کند.

نهاد فعل معین قید مکان مضارع التزامی

همانطوری که مشاهده می‌کنید در زبان روسی در ساختارهایی که شبه‌گزاره به کار می‌رود، معیارهای به شرح زیر وجود دارند. الف- شبه‌گزاره به تنهایی نقش گزاره را ایفا می‌کند، نهاد واقعی در حالت به‌ای قرار دارد و امکان وجود وابسته دیگری

وجود دارد (مثال شماره ۱). ساختارهای مشابه در زبان فارسی از مسندالیه، مسند و فعل ربطی تشکیل شده است.

نهاد جمله به صورت مصدر به کار می‌رود، شبه‌گزاره به تنهایی نقش گزاره را ایفا می‌کند، امکان کاربرد نهاد در حالت به‌ای، در این گونه ساختارها وجود دارد. در این‌گونه ساختارها کاربرد وابسته دیگر نیز امکان‌پذیر است. هنگام بیان این‌گونه ساختارها در زبان فارسی، از سه جزء: مسندالیه، مسند و فعل ربطی استفاده می‌کنیم (مثال شماره ۲، ۳ و ۴).

با بررسی و تجزیه و تحلیل جمله شماره ۲ زبان روسی فارسی متوجه می‌شویم که ترانه‌های ایرانی در جمله روسی گروه مفعولی را تشکیل می‌دهند ولی در زبان فارسی ترکیب شنیدن ترانه‌های ایرانی، مسندالیه محسوب می‌شود.

با توجه به آنچه گفته شد، نمی‌توان صفت فعلی مفعولی کوتاه را جزء واژه‌های شبه‌گزاره محسوب کرد، زیرا، کاربرد صفت فعلی مفعولی کوتاه، مانند صفت کوتاه بدون نهاد، مقدور نمی‌باشد. به نظر مؤلف واژه‌های شبه‌گزاره، کلماتی هستند که در ساختار خود اجازه کاربرد نهاد واقعی در یکی از حالت‌های زبان روسی به ویژه حالت به‌ای و یا به صورت مصدر را می‌دهند. صفت فعلی مفعولی کوتاه در زبان روسی، خود از لحاظ نحوی نمی‌تواند نهاد واقعی، در حالت به‌ای را داشته باشد.

ج- در برخی ساختارهای زبان روسی، شبه‌گزاره دارای معنی لزوم و ضرورت انجام کار است. معادل این‌گونه واژه‌ها در زبان فارسی افعال معین‌اند. این افعال در زبان فارسی در شکل جامد و غیر قابل تغییر خود (باید، لازم است و غیره) باعث می‌شوند که فعل جمله به صورت مضارع التزامی بکار رود، مثال شماره ۵.

نتیجه‌گیری

واژه‌های شبه‌گزاره زبان روسی، هنگام بیان در زبان فارسی، باعث می‌شوند که جملات یا از سه جزء: مسندالیه، مسند و فعل ربطی تشکیل شوند، و یا فعل به صورت مضارع اخباری در جمله به کار رود.

نقش واژه‌های شبه‌گزاره را در زبان روسی، قید یا اسم ایفا می‌کند. در زبان فارسی، در ساختارهای مشابه، به هیچ وجه این نقش را اسم یا قید ایفا نمی‌کنند.

در زبان روسی به واژه‌هایی شبه‌گزاره گفته می‌شود که از لحاظ نحوی، در صورت داشتن نهاد واقعی، باعث شوند نهاد در یکی از حالت‌های زبان روسی (عمدتاً حالت به‌ای) صرف گردد.

منابع

- ۱- شریعت، محمد جواد، *دستور زبان فارسی*، انتشارات اساطیر، تهران، ۱۳۷۵.
- ۱- فرشیدورد، خسرو، *گفتارهایی درباره دستور زبان فارسی*، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۸.
- ۲- مہیار، محمد، *فرہنگ دستوری*، نشر میترا، تهران، ۱۳۷۶.
- 4- Академия наук, *Русская грамматика*, Издательство Наук, М., 1982.
- 15- Белошапкина, В. А., *Современный русский язык*, Азбуковник, М., 2003.
- 16- Костомаров, В.Г., *Современный русский язык*, Гардарики, М., 2003.
- 17- Рознталь, Д. Э., *Современный русский язык*, Айрис-пресс, М., 2004.
- 18- Рубтнич, Ю.А., *Грамматика современного персидского литературного языка*, Восточная литература, М, 2001.
- 19- Тихонов, А. Н., *Современного русского языка*, Цитадель-трейд, М., 2002.
- 20- Шелякин, М. А., *Справочник по русской грамматике*, Русский язык, М., 2005.